

de előfordult, hogy munka közben is áriákat énekelt. Petelei is brácsázott Marosvásárhelyen Nagy Gábor vendéglős kvartettjében.

Sokoldalú tehetséggel áldotta meg a sors (vagy ezt kapta örökségbe az örmény ősöktől), ugyanakkor a betegség kétségtelenül visszavetette írói karrierjét. A mérleg pozitív serpenyőjébe viszont még valami került, szintén családi örökségként: a szerény, de biztos megélhetést nyújtó vagyon. Sokak számára irigylésre méltó helyzet lehetett ez a századvégen: nem kellett napi filléres gondokkal küszködni, a művészi ambíciókat lelohasztó újságírói robotmunkát vállalnia. Nem volt ez tipikus abban a korban, gondoljunk Ady-ra, Krúdyra, vagy a tüdőbajtól sújtott Thury Zoltánra és Iványi Ödönre. Ebben a tekintetben kifejezetten szerencsésnek tudhatta magát. Hogy világirodalmi párhuzammal világítsuk meg helyzetét, az általa kedvelt oroszoktól vesszük a példát. Tolsztoj, Turgenyev megengedhette magának, hogy az irodalomnak éljen, Dosztojevszkij rákényszerült; hogy ebből éljen meg. Petelei számára az írás, az irodalom nem egzisztenciális kényszer volt, hanem a tehetség kibontakozásának terepe, önmaga próbája, önmegvalósításának lehetősége, ami persze más szempontból a hanyatlás első lépcsőfoka is egyben, gondoljunk a Thomas Mann-i alapképletre a Buddenbrook-házból: a kereskedő-sarj művésszé válik, ezzel a polgár a dekadencia útjára lép.

Petelei művészi rangjának kijelöléséhez hadd hozzuk fel tanúként Kabos Edét, a népszerű tárcaíró, aki ekképpen nyilatkozott róla: „Azok közé a legelső rangú íróművészek közé tartozott, akinek kristálytisza mondatai a leírás pillanatában ércebe vannak vésve. Ebből az érckemény stílusból sem elvenni, sem ahhoz hozzáadni nem lehet.” Petelei a magyar nyelv legjobb stilisztáinak egyike, már ez önmagában maradandóvá teszi az életművet. S akkor még nem szóltunk felejtethetlen alakjairól, akiket remek rajzaiban megörökített.

Ma, születésének 150. évfordulóján, itt a sír mellett, különösen aktuálisak Haraszti Gyula szavai, melyekkel a Budapesti Szemlében búcsúzott az írótl nekrológiájában: „Meg vagyok győződve, hogy testi elmúlását irodalmi feltámadás fogja kísélni, amennyiben az ő híre-neve az irodalomtörténet ítélőszéke előtt csak gyarapodni fog: oly jövő, amelyenről nem minden népszerűséget élvező kortárs lehet feltétlenül biztos.”

Elhangzott 2002. szeptember 14-én Marosvásárhelyen a katolikus temetőben

* * *

Szeptember 19-én, Nagyszalontán, *Kossuth Lajos* születésének 200. évfordulóján a Magyarörmények Romániai Szövetsége is képviseltette magát: A tudományos emlékülést követően sor került a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával létrejött „Kossuth követeként...” címet viselő rendhagyó pódiummúsortra (*Sebesi Hripszimé Tündér* és *Sebesi Karen Attila* előadásában, szakértők: *Kallós Zoltán* és *Lászlóffy Aladár*). Ezt követően a város központi parkjában lévő Kossuth-szobornál a kegyelet korszorúját helyezte el *Dr. Egyed Ákos* akadémikus, az Erdélyi-Múzeum Egyesület elnöke és *Sebesi Karen Attila*, a MÖRSZ elnöke.

* * *

Híradó

Szeptember 13-14-én Székelyudvarhelyen, Szovátán és Marosvásárhelyen *Petelei István* íróra emlékeztünk születésének 150. évfordulója alkalmából. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület köszönetet mond a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának a rendezvénysorozat támogatásáért.

* * *

Az „*Atyánkfia Apafi... (1672-2002) - erdélyi örmények főhajtása 330 esztendő távlatából* -” konferencia Kolozsváron szeptember 14-15-én zajlott nagy érdeklődés mellett. Fővédnök: Dr. Tonk Sándor történész, a Sapientia EMTE rektora. A Magyarörmények Romániai Szövetsége, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása rendezői megköszönik a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának, hogy a rendezvénysorozatot támogatta.

* * *

A XIII. kerületi ÖKÖ meghívására szeptember 17-én a XIII. ker. József Attila Művelődési Központban nyílt meg az *Örmény kódexművészet* c. vándorkiállítás az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezésében. A 10 napig nyitva tartó kiállítás sok látogatót vonzott.

A megnyitó történelmi, művészettörténeti előadásai, kulturális műsora, majd az örmény ételkülönlegességeket bemutató fogadás méltán aratott nagy sikert.

* * *

Szeptember 19-én Budapesten emlékeztünk Petelei István írói és közéleti munkásságára a Fővárosi Örmény Klubban, igen nagy számú érdeklődő részvételével. Dr. Baranyai Zsolt és *Birck Edit* irodalomtörténészek mutatták be az író méltatlanul elhomályosult életművét. *Szabó Anikó* színművésznő szemelvényeket olvasott fel az író novelláiból.

* * *

Szeptember 23-án „*Örmény arcok, örmény szemek - örmény genealógia képírásban*” címmel nyitotta meg az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiállítását a II. ker. Horvát u. 2-12. alatti kiállító teremben, a II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat felkérésére. A kiállítást rendező *dr. Issekutz Sarolta* előadásában az örmény antropológia jegyeinek bemutatása mellett felhívta a figyelmet a 200 évet átölelő képanyag nemcsak antropológiai, hanem kultúrtörténeti érdekességeire is. Összehasonlításként szerepeltek a kiállításon XIX. századi portréfestmények Örményországból, fotódokumentumok 1900-ból Anatólia és Örményország különböző vidékeiről, valamint az erdélyi örmény családokról, hírességekről. A kiállítás megnyitó hangulatát forróvá varázsolta *Kátainé Szilvay Ingrid* énekművész és *Szabó Anikó* színművész lelket melengető előadása, valamint a Kolozsi Gergely István tollából megjelent visszaemlékezés a szamosújvári szépasszonyokra. Ezúttal mondunk köszönetet a II. kerületi Polgármesteri Hivatalnak, hogy a termet a kiállítás rendelkezésére bocsátotta, valamint a Fővárosi Közgyűlés Esélyegyenlőség Alapnak a kiállítás támogatásáért.

* * *

Köszönetet mondunk *Karátsonyi Bogdán* egyesületi tagunknak Hétezer Ft adományáért, amellyel kulturális misszióink ellátásához nyújtott egyesületünknek segítséget.

* * *

Szeptember 26-án egyesületünk elnöke részt vett a „Függetlenség és partnerség: civil szervezetek az európai Magyarországerért” nemzetközi konferencián a Parlament Kongresszusi Termében.

* * *

Október 6-án *dr. Issekutz Sarolta*, az EÖGYKE elnöke elhelyezte az emlékezés árvalányhajás füzkoszorúját az Aradi vértanúk síremlékénél, Aradon. A kétnapos rendezvénysorozat Dávid Ibolya könyvbemutatójával kezdődött, majd ünnepi műsort adott a nagyváradi *Kiss Stúdió*, valamint *Dévai Nagy Kamilla* és növendékei az Aradi Állami Színházban. Vasárnap megemlékező istentiszteleten, majd szentmisén vettünk részt a református, valamint a Belvárosi Római Katolikus Templomban, miután tisztelegtünk a Szabadság szobor előtt. A napsütés, a szíves vendéglátás, a nagyszerű szervezés, a méltóságteljes megemlékezés felejthetetlen élményt nyújtott valamennyi résztvevőnek.

* * *

Programajánló

Október 12-én 10 órakor a Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat szeretettel vár mindenkit a Terézvárosi Napok keretében megrendezésre kerülő kulturális műsorára és *Petrás Mária* csángó keramikus művész kiállítására, valamint diavetítésre a VI. Munkácsi Mihály u. 23. szám alatt.

* * *

Október 12-én du. 17 órakor a Budapesti Örmény Katolikus Templomban (XI. ker. Orlay u. 6.) a XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat szervezésében kerül sor „*A szamosújvári magyar-örmény katolikus temető monográfiája*” c. könyv bemutatójára és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által rendezett „*Örmény temetők*” c. kiállítás megnyitására. Az egyesület által rendezett kulturális műsorban a *Vers és zene* sorozat következő részeként *Kirkósa Orsolya* operaénekest és *Kátainé Szilvay Ingrid* orgonaművészt, valamint *Várady Mária* színművésznőt hallhatjuk. A rendezvényt a Fővárosi Közgyűlés Humanitás Civitatis Alapítványa, valamint az Esélyegyenlőség Alap támogatja.

* * *

A Fővárosi Örmény Klub október 19-én 17 órakor várja „Aradi 13” megemlékezésére tagjait és minden érdeklődőt a Magyarok Házában. Bemutatjuk az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 6. kötetét, *Bíró Sándor: A forradalom tribünjétől a külhoni városokig* címmel.

* * *

Mikor az örmény szépasszonyokat hét lakat alatt őrizték

Serdülő legényember voltam, amikor még Szamosújvár főterén és utcáin a gyönyörű szépséges örmény lányok és fiatalasszonyok nevetve, kacagva korzóztak. Akkor még, ezelőtt 65 évvel, a város lakosságának több mint 50%-a örmény volt. Ragyogó tavaszi napfényben fürdött a város és a házak ablakain kikiszűrődött a lányok és az asszonyok ajkáról ez a régi dal: „Tele van a város akácfa virággal”, amelynek szövegét az egykori ünnepelt s ma méltatlanul elfelejtett Szabolcska Mihály (1862-1930) költő írta. Egykor a temesvári református egyház esperese és a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. A szöveg zenéjét egy örmény lány óhajára Fráter Lóránd, a „Nótás Kapitány” (1872-1930) szerezte Szamosújvárt, akit Nyíró József a magyar műdalok apostolának nevezett.

Amint az utcán az akácfavirágos fák alatt sétálgattam, nekem is, mint sok más egészséges fiatalembernek, esett ki a szemem az örmény szépségek után! Káprázatos, fekete gyémánt sugarú, nagy kerek szemük, kreolbarna arcuk, hattyúszerű nyakuk, hófehér, sejtelmes keblük, fényes, koromfekete, hullámos hajuk, keleties, büszke, délceg járásuk, szédítő, varázslatos vonzással hatottak a férfi nemre. Amint így hosszan epekedve bámultam őket s elgyönyörködtem bennük, egyszer csak a néhai Tarisnyás András barátom váratlanul rajtakapott a „lopáson”. (Tarisnyás gyakori vendég volt a szüleim házában, amint délutánonként a házunktól nem messze lévő disznóhizlaldájukba ment ellenőrzésre, s ilyenkor mindig betért hozzánk egy-egy dumapartira, ha otthon voltunk.)

Amint így rajtakapott a „lopáson”, ekképpen szólt hozzám: Tudod-e Pista barátom, hogy nem mindig volt ám lehetőség arra, hogy az örmény szépségeket a nem örmény férfiak ilyen gátlástalanul „csemegéjék” a város utcáin? És miért? kérdeztem én kíváncsian. Erre ő azt válaszolta: Ma már kevesen tudják, hogy egykor, talán több mint száz évvel ezelőtt, amikor még a város teljesen örmény autonómiájú volt, csak a város elöljáróinak engedélyével utazhatott át rajta, vagy jöhetett be a településre idegen. Akkoriban az országút nem a városon át vezetett Dés felé, hanem a mai Kérőfürdőtől végig a hegy alatt. Széplaknál (ma Bunesti) ment bele a dési útba. Az a régi út ma is megvan és még járható is - mondta Tarisnyás. - És miért nem volt szabad akkoriban az idegeneknek engedély nélkül a városon át utazni vagy bejönni? - kérdeztem. Azért, mert az örmény férfiak jó része kereskedő volt, és hetekig meg hónapokig is távol voltak a háztól. Jól tudták az elhízott, nagyhasú, dúsgazdag, aranyórák, aranyláncos örmények, hogy a kipihent, tüzesvérű asszonyaik nehezen fogják kibírni a férjek távollétét. S így könnyen kísértésbe eshettek volna egy-egy idegen férfi csábítására, ha a város nyitva lett volna bárki előtt. S hogy biztosak legyenek abban, hogy az asszonyaik férjüket nem fogják megcsalni, a házuk ablakaira vasrácsokat szereltek és bezárták őket. A kulcsot beadták a városházi csendbiztos irodájába, aki, ha valami baj adódott, egy városbizalmival kinyithatta a ház ajtaját. A mindennapi szükséges dolgokat pedig a házon kívüli szolgák biztosították.

1847-ben Petőfi Sándor is megfordult a városban, és amint az akkori Víz utca (ma Bobálna) 16. szám alatti, egykori vendéglő előtt egy kis kőpadon üldögélt, és hosszan elnézegette az örmény szépasszonyokat és a nagyhasú örményeket, többek között ezt írta a naplójába: „Itt úgy érzem magam, mintha az örmények magyarországi Jeruzsálemének a fővárosában volnék.” Aztán Tarisnyás így folytatta tovább:

- Az a régi szokás részben még élt abban az időben is - ha már nem is volt minden ablakon vasrács -, amikor a városban egy legendás híró daliás ludovikás honvéd huszárkapitány ugratta lovát macskaköves utcájukon. Az emberek őt egyszerűen csak „Nótás Kapitány” néven emlegették, mivel dalköltő és zeneszerző is volt. A kapitányt - mesélte Tarisnyás egy napon a bíróság elé idézték egyes örményatyák, mint nőcsábászt és szoknyavadászt. A vád az volt ellene, hogy rendre elcsavarta a távolban lévő férjek unatkozó asszonyainak fejét, amint ablakról ablakra járt éjjeli szerenádot adni, nótával dalolva a saját hegedűje kíséretében. A bíró így szólt a vádlotthoz: „Százados úr! Adja elő, hogy milyen módszerrel csavarta el az asszonyok fejét. S ha esetleg tagadná a vádat, mondja el, mit tudna felhozni mentségére a vád ellen.” Erre a vádlott elővette a magával hozott hegedűjét, és ezt válaszolta:

- Tisztelt bíróság... ezzel né -, és rámutatott a hegedűjére, majd játszani kezdett rajta szebbnél szebb nótákat, amelyek hallatán még a bírái is elérzékenyültek. És ezután így szólt: „Egy nép pedig, amelyik da-